

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 15 december 2023

Mål nr

Ö 5569-22

PARTER

Sökande

1. Emmaboda Glas AB, 556032-8881

Box 153

361 22 Emmaboda

2. Innovations- och kemiindustrierna i Sverige, 802401-3834

Box 55915

102 16 Stockholm

Ombud för 1 och 2:

1. Chefsjuristen LW

2. Chefsjuristen UN

3. Arbetsrättsjuristen NB

4. Advokaten ED

Dok.Id 271312

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:00–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–16:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstodomstolen.se	

Motpart

Industrifacket Metall

105 52 Stockholm

Ombud: Förbundsjuristen HA

SAKEN

Resning

TIDIGARE AVGÖRANDE

Arbetsdomstolens dom 2022-05-04 i mål A 4/21

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen beviljar resning av Arbetsdomstolens dom den 4 maj 2022 i mål A 4/21 (AD 2022 nr 26), såvitt avser punkterna 1, 2 och 4 i domslutet, samt förordnar att målet i dessa delar ska tas upp till ny behandling i Arbetsdomstolen.

Det ankommer på Arbetsdomstolen att ta ställning till parternas rättegångskostnader i Högsta domstolen i samband med att målet avgörs.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Innovations- och kemiindustrierna i Sverige och Emmaboda Glas AB har yrkat att Högsta domstolen ska bevilja resning av Arbetsdomstolens dom till förmån för dem, såvitt gäller punkterna 1, 2 och 4 i domslutet.

Industrifacket Metall har motsatt sig att resning beviljas.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

SKÄL

Bakgrund

1. Den 24 januari 2020 ansökte Emmaboda Glas om företagsrekonstruktion. Ansökan beviljades samma dag. Rekonstruktionen upphörde den 25 maj 2020 i samband med att ett offentligt ackord kunde fastställas. Ackordet innebar att varje borgenär med en oprioriterad fordran skulle få betalning med 25 procent av fordringsbeloppet.
2. MO är medlem i IF Metall och var anställd hos Emmaboda Glas när rekonstruktionen inleddes. För anställningen gällde en uppsägningstid om sex månader. Den 21 februari 2020 blev MO uppsagd på grund av arbetsbrist. Han arbetade till och med den 29 februari 2020, men var under resterande uppsägningstid arbetsbefriad. Hans fordran på uppsägningslön och semesterersättning kom delvis att täckas av den statliga lönegarantin, dock inte beträffande perioden 4 juli–21 augusti 2020. I juni 2021 betalade Emmaboda Glas i enlighet med ackordet en reducerad ersättning till MO för bl.a. den del av uppsägningslönen som inte hade ersatts genom lönegarantin.
3. IF Metall väckte talan vid Arbetsdomstolen och yrkade att Emmaboda Glas skulle betala bl.a. ytterligare uppsägningslön och semesterersättning till MO avseende perioden 4 juli–21 augusti 2020. En tvistefråga var om hans fordran för denna tid hade uppkommit före eller efter ansökan om företagsrekonstruktion, den s.k. *kritiska tidpunkten*, dvs. den 24 januari 2020. Om fordran skulle anses ha uppkommit före den tidpunkten skulle fordran omfattas av det offentliga ackordet och – på sätt som skett – sättas ned i enlighet med

det. Om den däremot skulle anses ha uppkommit efter denna tidpunkt skulle den vara undantagen från ackordet och alltså inte sättas ned. (Jfr 3 kap. 2, 3 och 8 §§ i den numera upphävda lagen om företagsrekonstruktion, SFS 1996:764¹.)

Arbetsdomstolens bedömning

4. Arbetsdomstolen fäste stor vikt vid Högsta domstolens avgörande ”Rörvik Timber” NJA 2014 s. 537 och återgav vad Högsta domstolen uttalat i rättsfallet i huvudsak enligt följande.

En fordran som har sin grund i ett avtal som har träffats före den kritiska tidpunkten omfattas inte av ackordet, om borgenären efter den tidpunkten inte var skyldig att prestera annat än mot samtidig avtalsenlig betalning och motparten har tillgodogjort sig den prestationen. Det huvudsakliga skälet till detta är att borgenärens rätt att hålla inne den egna prestationen innebär att vederlagsfordran inte är beroende av gäldenärsföretagets betalningsförmåga. Det krävs enligt rättsfallet inte att borgenären utnyttjat sin stoppningsrätt eller på annat sätt hållit inne sin prestation. Fordran anses i en sådan situation uppkommen efter den kritiska tidpunkten, och situationen är i det hänseendet i princip att bedöma på samma sätt som om ett nytt avtal hade träffats efter denna.

5. Med hänvisning till hur regleringen av lönegaranti vid företagsrekonstruktion är konstruerad och efter jämförelse med vad som gäller vid konkurs kom Arbetsdomstolen, efter att ha hänfört sig till vad Högsta domstolen anfört i ”Rörvik Timber”, till slutsatsen att en arbetstagare, efter den första månaden av rekonstruktionen,² inte är skyldig att prestera enligt

¹ I målet vid Arbetsdomstolen var 1996 års lag om företagsrekonstruktion tillämplig. Lagen upphävdes den 1 augusti 2022 i samband med att en ny lag om företagsrekonstruktion trädde i kraft, SFS 2022:964. I den nya lagen har ackord ersatts av skulduppställning, som har ett något vidare användningsområde.

² Att Arbetsdomstolen förhöll sig till tiden en månad efter den kritiska tidpunkten motiverades med hänvisning till 7 § lönegarantilagen (1992:497) och 12 §

anställningsavtalet annat än mot full betalning. Om arbetsgivaren därefter tillgodogjort sig arbetstagarens prestation ska lönefordran därför inte omfattas av ackordet. Arbetsdomstolen hänvisade till att ett sådant synsätt också låg väl i linje med bestämmelsen i 3 kap. 12 § i det vid tiden för domen framlagda, men ännu inte antagna, förslaget till ny lag om företagsrekonstruktion. Domstolen uppmärksammade vidare att den föreslagna regeln var tänkt att motsvara vad som gäller vid konkurs enligt 5 kap. 18 § konkurslagen.

6. Arbetsdomstolens slutsats var att MO, eftersom han hade arbetat i tiden efter det att en månad förflutit från den kritiska tidpunkten, dvs. efter den 24 februari 2020, hade rätt till full betalning av rekonstruktionsgäldenären för samtliga lönefordringar hänförliga till tiden därefter och det även för den period under vilken han var arbetsbefriad. Domstolen menade således att MOs anspråk på lön för tiden efter den 24 februari 2020 skulle bedömas på samma sätt som om ett nytt avtal hade träffats efter den kritiska tidpunkten. Mot den bakgrunden fann Arbetsdomstolen att den omtvistade fordran, som avsåg perioden 4 juli–21 augusti 2020, inte omfattades av ackordet.

7. Arbetsdomstolen biföll alltså IF Metalls talan om ytterligare uppsägningslön och semesterersättning, avseende den nyss nämnda perioden, till MO.

Parternas talan i Högsta domstolen

8. Innovations- och kemiindustrierna och Emmaboda Glas har åberopat att rättstillämpningen i Arbetsdomstolens dom uppenbart strider mot lag när domstolen funnit att fordran på uppsägningslön och semesterersättning inte omfattades av ackordet. Fordran var hänförlig till anställningsavtalet som hade

förmånsrättslagen (1970:979). Domstolen angav att dessa regler innebar att arbetstagaren under den första månaden efter beslutet om företagsrekonstruktion inte kunde innehålla sin prestation.

träffats före den kritiska tidpunkten och avsåg en tidsperiod därefter när arbetstagaren varit arbetsbefriad och inte hade utfört något arbete.

9. IF Metall har bestritt att rättstillämpningen uppenbart kan anses strida mot lag. Förbundet har främst invänt att Arbetsdomstolens dom ska uppfattas på så sätt att domstolen funnit att den omtvistade fordran på uppsägningslön och semesterersättning inte omfattades av ackordet, eftersom fordran hade sin grund i ett nytt avtal som träffats efter den kritiska tidpunkten.

Resning vid uppenbart lagstridig rättstillämpning

10. Enligt 58 kap. 1 § första stycket 4 rättegångsbalken, som är tillämplig när Högsta domstolen prövar en ansökan om resning av en dom från Arbetsdomstolen, får resning beviljas när den rättstillämpning som ligger till grund för domen uppenbart strider mot lag.

11. Bestämmelsen är avsedd för exempelvis situationer då domstolen förbisett eller uppenbart misstolkat en gällande lagbestämmelse, när domstolen tillämpat gammal lag i stället för en tillämplig ny lag eller när rättstillämpningen vid resningsfrågans bedömning klart och oemotsägligt framstår som oriktig (se ”Unionens resningsansökan” NJA 2020 s. 147 p. 9 med där gjorda hänvisningar).

12. Den felaktiga rättstillämpningen måste inte ha avsett en lag i statsrättslig mening; det kan vara fråga om normer på lägre nivå. Det kan också vara tillräckligt att rättstillämpningen strider mot grunderna för en viss lagstiftning. (Se ”Unionens resningsansökan” p. 10, jfr även ”Gåvoskatten och personalstiftelsen” NJA 1984 s. 614.)

13. Uppenbarhetsrekvisitet ger inte uttryck för ett beviskrav utan avser en egenskap hos lagstridigheten; den ska vara klar och oemotsäglich. Rättstillämpning i strid med ett prejudikat från Högsta domstolen anses inte i sig innebära att rättstillämpningen uppenbart strider mot lag. Det är normalt inte heller fråga om en felaktig – än mindre resningsgrundande – rättstillämpning när lagen ger möjlighet till flera alternativa tolkningar och domstolen väljer en av dessa, förutsatt att domstolen i sina domskäl redovisar en rimligt adekvat analys av rättsläget. (Jfr ”Unionens resningsansökan” p. 11 och 17 med vidare hänvisningar till bl.a. ”Kezban” NJA 2013 s. 842 p. 37 och ”Swefilmer” NJA 2019 s. 501 p. 11.)

Särskilt om resning av Arbetsdomstolens avgöranden

14. På arbetsrättens område ligger prejudikatbildningen i första hand hos Arbetsdomstolen. Det förhållandet måste ges betydelse även när Arbetsdomstolens avgöranden blir föremål för Högsta domstolens granskning till följd av reglerna om resning vid uppenbart lagstridig rättstillämpning. Resningsgrunden bör därför tillämpas med särskild restriktivitet när den ifrågasatta rättstillämpningen gäller det regelverk som Arbetsdomstolen är högsta instans för. En liknande försiktighet kan dock ibland vara påkallad även när Arbetsdomstolen har tillämpat annan lagstiftning, nämligen om domstolens bedömningar ändå har påverkats av särskilda arbetsrättsliga hänsynstaganden. (Jfr prop. 1974:77 s. 151 och Johan Lind, Högsta domstolen och arbetsrätten, SvJT 1989 s. 291 ff. på s. 298 ff.; jfr även Gudmund Toijer, Högsta domstolens prejudikatbildning inom särskilda rättsområden, SvJT 2022 s. 554 ff. på s. 559 f.)

15. Däremot finns det inte skäl att inta en lika restriktiv hållning när några sådana särskilda arbetsrättsliga hänsynstaganden inte är styrande, utan den

ifrågasatta rättstillämpningen i stället huvudsakligen avser rättsområden som ligger under Högsta domstolens prejudikatbildningsansvar.

Fordringar på lön i företagsrekonstruktion och konkurs

Något om lönefordrans uppkomst inom insolvensrätten

16. En fordran som avser en avtalsförpliktelse uppkommer normalt när avtalet ingås, även om den prestation som avtalet avser fullgörs först senare. En fordran som härrör från ett anställningsavtal som har ingåtts före konkursbeslutet eller, vid företagsrekonstruktion, före den kritiska tidpunkten omfattas därför normalt av konkursen eller ett offentligt ackord (numera en skulduppgörelse) i en rekonstruktion, även om fordran förfaller till betalning därefter.

17. När det specifikt gäller lönefordringar finns för konkursfallet en särskild bestämmelse i 5 kap. 18 § konkurslagen. Enligt den gäller att i de fall arbetstagaren fortsätter att fullgöra sina åtaganden enligt anställningsavtalet, ansvarar konkursboet för arbetstagarens fordran på lön eller annan ersättning för arbete som belöper på tid efter en månad från konkursbeslutet. Regleringen vilar på synsättet att om arbete utförs därefter är det en prestation som konkursboet tillgodogör sig och för vilken det uppkommer en fordran på konkursboet, en s.k. massafordran. Arbetstagarens anspråk på uppsägningslön för tid när arbete inte utförs är däremot en oprioriterad fordran mot konkursgäldenären (jfr bl.a. prop. 2002/03:49 s. 156).

18. Numera anges uttryckligen i 3 kap. 12 § andra stycket lagen om företagsrekonstruktion att om en arbetstagare fortsätter att fullgöra sina åtaganden enligt ett anställningsavtal med rekonstruktionsgäldenären, ska arbetstagarens fordran på lön eller annan ersättning för arbete som utförs senare än en månad efter beslutet om företagsrekonstruktion anses ha

uppkommit under rekonstruktionen. Regeln ansluter till vad som gäller i konkurs enligt 5 kap. 18 § konkurslagen och innebär i princip en kodifiering av den praxis som tidigare gällde (jfr prop. 2021/22:215 s. 157 f. med hänvisningar till ”Rörvik Timber”, HFD 2016 ref. 62 och AD 2019 nr 22).

19. Regelverken vid konkurs och företagsrekonstruktion bygger på grundtanken att borgenärer vars fordringar har uppkommit före konkursbeslutet, respektive före den kritiska tidpunkten vid företagsrekonstruktion, i princip ska behandlas lika i den meningen att var och en av dem påverkas av gäldenärens bristande betalningsförmåga i förhållande till sin fordringsrisk (likhetsprincipen). Om däremot konkursboet eller rekonstruktionsgäldenären därefter tillgodogör sig en prestation som borgenären hade kunnat hålla inne, t.ex. en ny arbetsinsats, ska prestationen ersättas fullt ut av konkursboet eller rekonstruktionsgäldenären. Detta innebär att det vid konkurs blir fråga om en massafordran och att fordran vid företagsrekonstruktion inte omfattas av en skulduppörelse (tidigare ett ackord).

20. Varken ändamålen bakom regelverken eller ordalydelsen av de redovisade bestämmelserna ger alltså något stöd för att en lönefordran avseende annat än just det arbete som arbetstagaren har utfört senare än en månad efter beslutet om konkurs respektive en månad efter den kritiska tidpunkten vid företagsrekonstruktion skulle vara att anse som en massafordran respektive en under rekonstruktionen uppkommen fordran. Att en sådan förståelse är riktig bekräftas också av förarbetsuttalanden (se prop. 2002/03:49 s. 83 ff. och 155 f., jfr även prop. 2021/22:215 s. 157 f. och 374).

Lönegarantins omfattning

21. Till detta ska läggas att en annan ordning vore mindre väl förenlig med den utformning som systemet med lönegaranti har vid företagsrekonstruktion.

Det regelverket bygger nämligen på ett motsvarande synsätt. Detsamma gäller regelverket vid lönegaranti i samband med konkurs.

22. Utgångspunkten är att betalning enligt garantin lämnas för uppsägningslön även för tiden efter den första månaden, i den mån arbetstagaren under uppsägningstiden inte utfört och inte heller borde ha utfört arbete för arbetsgivarens räkning (se 7 § och 7 a § första stycket lönegarantilagen).

23. Även denna reglering återspeglar följaktligen principen att arbetsgivaren, dvs. rekonstruktionsgäldenären, betalar lön för det arbete som utförs efter den första månaden av rekonstruktionen. Undantagen från lönegarantin svarar mot detta. Men på liknande sätt som gäller för de bestämmelser om lönefordringar som tidigare har berörts är det inte avsett att den omständigheten att en arbetstagare utför visst arbete ska få till följd att hans eller hennes lönefordringar under uppsägningstid i sin helhet undantas från lönegaranti och i stället betalas direkt av rekonstruktionsgäldenären. Avsikten är tvärtom att arbetstagaren även i dessa situationer ska kunna åtnjuta lönegaranti för uppsägningslön under tid då han eller hon är arbetsbefriad. (Jfr prop. 2002/03:49 s. 84 och prop. 2004/05:57 s. 24 f. och s. 44.)

Något om innebörden av "Rörvik Timber"

24. Högsta domstolen har i rättsfallet "Rörvik Timber" berört två olika typfall för vad som vid företagsrekonstruktion gäller beträffande fordrans uppkomst vid avtal som träffats före den kritiska tidpunkten, men där fordran blir fullgången först efter denna tidpunkt.

25. Det ena typfallet är att det är fråga om en kompensation för en prestation som gäldenären har tillgodogjort sig från borgenären efter den kritiska tidpunkten och som borgenären haft rätt att hålla inne. Det kan t.ex. vara fråga om att en arbetstagare under rekonstruktionsförfarandet har utfört

arbete för rekonstruktionsgäldenärens räkning. En sådan fordran omfattas inte av ackordet. Det andra typfallet är att det handlar om ett anspråk på grund av att gäldenären under rekonstruktionsförfarandet – utan att tillgodogöra sig en prestation av det slag som det första typfallet avser – inte fullgör en förpliktelse hänförlig till avtalet. Förpliktelsen kan t.ex. avse betalning av uppsägningslön för arbetsbefriad tid och som grundas på det före den kritiska tidpunkten träffade anställningsavtalet, men som förfaller till betalning först därefter. En sådan fordran omfattas av ackordet.

26. Med hänsyn till vad som nu har redovisats kan ”Rörvik Timber” uppenbarligen inte ges den tolkningen att undantaget från ackord skulle avse något annat än ersättning för den prestation som faktiskt utförts för rekonstruktionsgäldenären efter den kritiska tidpunkten.

Slutsatser om rättsläget

27. Grundtanken med reglerna i konkurs och vid företagsrekonstruktion är att arbetstagaren (efter den första månaden) ska få fullt betalt av konkursboet eller rekonstruktionsgäldenären för det arbete som faktiskt utförs under konkursen eller rekonstruktionsförfarandet. Rätten till lönegaranti korresponderar med detta. Ersättning för arbete som utförs en månad från beslutet om konkurs eller en månad efter den kritiska tidpunkten vid företagsrekonstruktion omfattas inte av lönegaranti, eftersom en fortsatt drift i konkurs eller fortsatt verksamhet under rekonstruktionen inte ska kunna ske på statens bekostnad (jfr 12 § förmånsrättslagen samt 7 och 7 a §§ lönegarantilagen).

28. Konkursboets respektive rekonstruktionsgäldenärens ansvar sträcker sig dock inte längre än så. Till den del det inte sker någon fortsatt drift i konkursen eller fortsatt verksamhet under företagsrekonstruktionen och en arbetstagare av detta skäl är arbetsbefriad, är grundtanken att lönegarantisystemet

ska tillämpas, upp till det maximibelopp eller under den maximitid som gäller. Om det rör sig om uppsägningslön eller annan ersättning för perioder efter den första månaden och där något arbete inte utförts kommer alltså arbetstagarens lönefordran och motsvarande ersättning att omfattas av en skulduppställning (tidigare ackord). Skälet till detta är att fordringarna anses uppkomma före den kritiska tidpunkten. De ska därför i enlighet med likhetsprincipen omfattas av en skulduppställning (tidigare ackord). Som framgått kan arbetstagaren ha rätt till lönegaranti, men i den mån lönegarantin inte räcker får arbetstagaren alltså acceptera en nedsättning enligt skulduppställningen.

Bedömningen i detta fall

Inledande utgångspunkter för prövningen

29. Inledningsvis kan konstateras att Arbetsdomstolens dom inte, som IF Metall gjort gällande, kan uppfattas på så sätt att den omtvistade fordran skulle ha sin grund i ett nytt avtal som träffats efter den kritiska tidpunkten.

30. Den rättstillämpning som ifrågasätts i resningsansökan rör i grunden insolvensrättsliga frågor vid rekonstruktion och ackord. Det framgår inte att de slutsatser som Arbetsdomstolen har kommit fram till skulle ha påverkats av några särskilda arbetsrättsliga hänsyn. Tvärtom har domstolen i hög grad baserat bedömningen på sin tolkning av regelverken avseende företagsrekonstruktion, konkurs och lönegaranti samt på Högsta domstolens avgörande ”Rörvik Timber”. Vid resningsfrågans bedömning finns det därför inte skäl att iaktta en högre grad av återhållsamhet än vad som i allmänhet gäller för resning.

31. De bestämmelser i 1996 års lag om företagsrekonstruktion som var tillämpliga i Arbetsdomstolens mål ger inte någon närmare ledning när det gäller bedömningen av vid vilken tidpunkt en fordran ska anses ha uppkommit. Arbetsdomstolens rättstillämpning står alltså inte i konflikt med

ordalydelsen av de i målet tillämpliga lagbestämmelserna. Det avgörande blir därför om rättstillämpningen – på det uppenbara sätt som krävs för resning – kan anses strida mot grunderna för lagstiftningen.

Högsta domstolens slutsats i resningsfrågan

32. Följden av Arbetsdomstolens ställningstagande blir att så fort en arbetstagare utför något arbete efter den första månaden av rekonstruktionsförfarandet – även om det bara rör sig om någon eller några enstaka dagar – gäller ackordsfrihet (undantag från skulduppställning) för hela uppsägningslönen och därtill knuten semesterersättning, trots att dessa fordringar har sin grund i det före den kritiska tidpunkten träffade anställningsavtalet och utgår även när arbetstagaren är arbetsbefriad. Ställningstagandet strider mot den grundläggande systematiken om vilka fordringar som ska omfattas av ett ackord (numera skulduppställning) och är inte förenligt med likhetsprincipen.

33. Vidare är det uppenbart att rättsfallet ”Rörvik Timber” inte kan förstås på det sätt som Arbetsdomstolen tolkat det. Domstolen har alltså missförstått innebörden av rättsfallet och dessutom dragit allt för långtgående slutsatser i sin rättstillämpning av detta.

34. Mot denna bakgrund innebär Arbetsdomstolens rättstillämpning ett påtagligt avsteg från det rättsläge som gäller. En sådan rättstillämpning riskerar att leda till långtgående konsekvenser för hela systemet avseende företagsrekonstruktion, konkurs och lönegaranti.

35. Slutsatsen är att det rör sig om en resningsgrundande rättstillämpning i den meningen att den klart och oemotsägligt strider mot grunderna för lagstiftningen. Ansökan om resning ska därför beviljas.

Övriga frågor

36. I enlighet med huvudregeln bör målet i de resta delarna tas upp på nytt vid Arbetsdomstolen (se 58 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken).

37. Parternas yrkanden om ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen ska prövas i samband med målets återupptagande (se 58 kap. 8 §).

I avgörandet har deltagit justitieråden Stefan Johansson, Petter Asp, Stefan Reimer (referent), Christine Lager och Margareta Brattström
Föredragande har varit justitiesekreteraren Anton Dahllöf